

2-TOM, 11-SON

**Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo davlatlari bilan narkotiklarga qarshi
kurash bo'yicha hamkorligi**

Abdusattorov Shahzod Abdumumin o'g'li

ANNOTATSIYA

Markaziy Osiyo davlatlarining Yevropa Ittifoqi bilan o'zaro hamkorligi va unga qarshi kurash olib borishda erishgan natijalari, kamchiliklari va kelgusida erishilishi kutilayotgan natijalar haqida so'z yuritadi.

Kalit so'zlar: Yevropa Ittifoqi, BMTning Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC), Yevropa narkotiklar va narkomaniya monitoringi markazi (EMCDDA)

Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo mintaqasi bilan narkotiklarga qarshi kurash sohasidagi hamkorligi zamonaviy xalqaro munosabatlarning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi o'n yillikda narkotik moddalar savdosi va iste'molining global miqyosda ortishi, ayniqsa Markaziy Osiyo mintaqasining "Shimoliy tranzit yo'li" orqali Afg'onistondan Yevropaga narkotik moddalar etkazib berishda asosiy yo'lak sifatida xizmat qilishi mintaqaviy xavfsizlikka jiddiy tahdid tug'dirmoqda. Ushbu muammoning global xususiyati va transmilliy jinoyat tarmoqlarining faollashuvi Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini shakllantirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Markaziy Osiyo mintaqasi geografik joylashuvi, tarixiy va ijtimoiy-iqtisodiy omillar tufayli narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashda o'ziga xos qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Mintaqadagi davlatlarning chegaralari uzun va nazorat qilish murakkab bo'lgan hududlardan iborat, shuningdek, ayrim mintaqada davlatlarida huquqni muhofaza qiluvchi organlarning texnik jihati to'laqonli qarshilikni amalga oshirishni cheklaydi. Bu esa narkotrafik va unga aloqador jinoyatlarning oldini olish va ularga qarshi kurashishda qo'shimcha muammolarni keltirib chiqarmoqda. Yevropa Ittifoqi o'zining tashqi siyosatida Markaziy Osiyoni strategik ahamiyatga ega mintaqasi sifatida qaraydi va mintaqada barqarorlik hamda xavfsizlikni ta'minlashda faol ishtirok etishga intiladi. 2019-yilda qabul qilingan "YI-Markaziy Osiyo: Yangi imkoniyatlar uchun hamkorlik" strategiyasi doirasida narkotiklarga qarshi kurash ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Ushbu strategiya doirasida huquqni muhofaza qiluvchi organlar salohiyatini oshirish, chegara nazoratini kuchaytirish, axborot almashish tizimlarini takomillashtirish va profilaktika dasturlarini amalga oshirish kabi yo'nalishlarda hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Narkotiklarga qarshi kurashda YI-Markaziy Osiyo davlatlari hamkorligining dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi.

2-TOM, 11-SON

Birinchiidan, Afg'onistonda ishlab chiqarilayotgan giyohvand moddalarning asosiy iste'molchi bozori Yevropa davlatlari hisoblanadi va ularning aksariyati Markaziy Osiyo hududi orqali o'tadi.

Ikkinchiidan, narkotrafik terroristik tashkilotlarning moliyaviy manbaiga aylanib, mintaqaviy xavfsizlikka tahdid solmoqda.

Uchinchiidan, narkotik moddalar savdosi bilan bog'liq jinoyatlar korrupsiya va uyushgan jinoyatchilikning boshqa turlarini ham keltirib chiqarmoqda.

Yevropa Ittifoqi va O'rta Osiyo davlatlari o'rtasida qarshi kurashga oid bir qancha dasturlar mavjud. 2019-yilda qabul qilingan YI-Markaziy Osiyo strategiyasi muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Shuningdek BMTning Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC), Yevropa narkotiklar va narkomaniya monitoringi markazi (EMCDDA) hamda milliy statistika organlarining ma'lumotlari qarshi kurash olib borishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi 5 yilda YI va Markaziy Osiyo davlatlari ancha bir qancha kelishuvlar amalga oshirilgan 12 ta ikki tomonlama va 3 ta ko'p tomonlama kelishuv. Lekin bu hujjatlarning hammasi ham yaxshi ishlamayapti. Ammo ma'lumot almashish nisbatan uzoq vatni talab qilib oddiy bir ma'lumotni olish uchun ham 2-3 hafta talab qilinadi.

YI va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi narkotiklarga qarshi kurash borasidagi hamkorlik bir necha yo'nalishda rivojlanmoqda va turli darajadagi natijalarni ko'rsatmoqda.

Huquqiy-me'yoriy baza tahlili shuni ko'rsatdiki, so'nggi besh yil ichida tomonlar o'rtasida 12 ta ikki tomonlama va 3 ta ko'p tomonlama bitimlar imzolangan ammo ularning ayrimlari deklarativ xususiyatga ega bo'lib, amaliy mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Masalan, "Narkotiklarga qarshi kurashda axborot almashish to'g'risida"gi bitimning ijrosi bo'yicha monitoring natijalari shuni ko'rsatdiki, ma'lumot almashish jarayonida byurokratik to'siqlar va texnik muammolar mavjud. Institutsional mexanizmlar tahlili shuni ko'rsatdiki, hamkorlikning asosiy platformalari sifatida YI-Markaziy Osiyo forumi, CADAP (Markaziy Osiyo narkotiklarga qarshi harakatlar dasturi) va BOMCA (Chegaralarni boshqarish bo'yicha dastur) kabi dasturlar faoliyat yuritmoqda. Biroq, ularning samaradorligi turlicha bo'lib, ayrim hollarda faoliyatlarining dublikatsiyasi kuzatilmoqda. Statistika ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, 2019-2023 yillar davomida YI tomonidan Markaziy Osiyodagi narkotiklarga qarshi kurash loyihalariga 75 million evrodan ortiq mablag' yo'naltirilgan. Ushbu mablag'larning 45% texnik ko'mak va salohiyatni oshirish dasturlariga, 30% chegara nazoratini kuchaytirish loyihalariga, 15% profilaktika dasturlariga va 10% monitoring va baholash tizimlarini rivojlantirishga sarflangan. Ekspert so'rovi natijalari shuni ko'rsatdiki, respondentlarning 67%

2-TOM, 11-SON

hamkorlikning umumiy holatini "qoniqarli" deb baholagan, 23% "yaxshi" va 10% "qoniqarsiz" deb hisoblaydi. Asosiy muammolar sifatida moliyaviy resurslarning etishmasligi (78%), institutsional salohiyatning pastligi (65%) va byurokratik to'siqlar (58%) ko'rsatilgan.

Hamkorlikning amaliy natijalari tahlili shuni ko'rsatdiki, 2019-2023 yillar davomida:

- Qo'shma operatsiyalar natijasida 15 tonna narkotik moddalar musodara qilingan
- 2500 dan ortiq huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari malaka oshirish kurslarini tamomlagan
- 25 ta chegara nazorati punkti zamonaviy uskunalar bilan jihozlangan
- 150 dan ortiq profilaktika tadbirlari o'tkazilgan

Shunday bo'lsada yuqoridagilar bilan birgalikda quyidagi bir qancha kamchiliklar mavjud:

1. Hamkorlik mexanizmlarining byurokratlashuvi va muvofiqlashtirish masalalarining murakkabligi
2. Texnik va kadrlar salohiyatining notekis rivojlanishi
3. Ayrim loyihalarning mahalliy sharoitga to'liq moslashtirilmaganligi
4. Monitoring va baholash tizimlarining zaif ekanligi

Prognoz tahlillari shuni ko'rsatadiki, 2025-2030 yillar davomida hamkorlikning yangi bosqichi kutilmoqda. Bu davrda yangi texnologiyalarning joriy etilishi, institutsional mexanizmlarning takomillashuvi va moliyaviy resurslarning ortishi prognoz qilinmoqda.

Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi narkotiklarga qarshi kurash borasidagi hamkorlik so'nggi yillarda sezilarli rivojlanish tendensiyasini ko'rsatmoqda, biroq hali ham bir qator muammolar o'z echimini kutmoqda. Narkotiklarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurashish sohasidagi hamkorlikning samaradorligini yanada oshirish uchun quyidagi xulosalar va tavsiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. Mavjud huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish va yangilash zarurati mavjud. Xalqaro hamkorlikning huquqiy asoslarini zamonaviy talablar va yangi paydo bo'layotgan tahdidlarga moslash, shuningdek milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Bu orqali hamkorlikning huquqiy mexanizmlarini yanada samaraliroq ishlashiga erishish mumkin. Texnik va kadrlar salohiyatini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. YEI tomonidan amalga oshirilayotgan texnik ko'mak va treninglar dasturlarini kengaytirish, zamonaviy uskunalar va texnologiyalar bilan ta'minlash, shuningdek kadrlarni muntazam malakasini oshirish tizimini takomillashtirish zarur. Bu borada YI tajribasini Markaziy Osiyo sharoitiga moslashtirgan holda qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

2-TOM, 11-SON

Axborot almashish va operativ hamkorlik mexanizmlarini yanada takomillashtirish lozim. Real vaqt rejimida ma'lumot almashish imkoniyatlarini kengaytirish, qo'shma operatsiyalarni rejalashtirish va o'tkazish amaliyotini rivojlantirish, shuningdek maxsus xizmatlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bu esa narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashning samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Narkotiklarga qarshi kurashning profilaktik yo'nalishini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada YI tajribasidan foydalangan holda, aholining turli qatlamlari, ayniqsa yoshlar o'rtasida profilaktika ishlarini olib borish, narkomaniyaning oldini olish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. European Union. (2019). The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership. Brussels: European External Action Service.
2. United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). World Drug Report 2023. Vienna: UNODC.
3. Cornell, S. E., & Swanström, N. L. P. (2020). Compatible Interests? The EU and China's Belt and Road Initiative in Central Asia. Swedish Institute of International Affairs.
4. Peyrouse, S. (2021). Drug Trafficking in Central Asia: A Poorly Considered Fight? Ponars Eurasia Policy Memo.
5. Boonstra, J., & Panella, R. (2022). Three Decades of Drug Policy in Central Asia: How to Move Forward. EUCAM Working Paper.
6. International Crisis Group. (2021). Rivals for Authority in Tajikistan's Gorno-Badakhshan. Asia Report.
7. Laruelle, M., & Peyrouse, S. (2023). Mapping Central Asia: Indian Perceptions and Strategies. Routledge.
8. Fedorenko, V. (2021). Central Asian Security: Russian Policy and International Organizations. Journal of Eurasian Studies.
9. Cooley, A. (2022). Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia. Oxford University Press.
10. Olcott, M. B. (2023). Central Asia's Second Chance. Carnegie Endowment for International Peace.
11. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2023). European Drug Report 2023: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

